

Valtuutettujen Petteri Tahvanainen ja Pekka Kukkonen ym. valtuustoaloite Palokin koskien vapauttamisen edistämisestä

KV 28.08.2023 § 90

Valtuutetut Petteri Tahvanainen ja Pekka Kukkonen jättivät 28.8.2023 valtuuston puheenjohtajalle valtuustoaloitteen Palokin koskien vapauttamisen edistämisestä.

Valtuustoaloitteen olivat allekirjoittaneet myös Päivi Armila, Ville-Pekka Timonen, Terhi Savolainen, Helmi Vanhanen, Ella Partanen, Jukka Hirvonen, Alia Dannenberg, Maija Kuivalainen, Krista Mikkonen, Sari Koskinen, Anni Torni, Marjatta Rätty, Jari Korhonen, Outi Mara, Ville Toivanen, Tapani Nuutinen, Anu Honkanen, Wilma Poutanen, Anniina Kontiokorpi, Hannu Holopainen, Ari Tielinen, Satu-Sisko Eloranta, Jenni Mainonen, Asko Miettinen, Petja Vuojärvi, Jenni Laasonen, Päivi Ainasto, Päivi Eteläpää, Pekka Puustinen, Merja Mäkisalo-Ropponen ja Anu Vehviläinen.

Päätös:

Lähetettiin kaupunginhallituksen valmisteltavaksi.

KH 25.09.2023 § 355

Kaupunginhallitus päätti 4.9.2023 § 327 lähettää asian konsernipalveluihin valmisteltavaksi.

Valtuustoaloitteen allekirjoittaneet valtuutetut esittävät, että Joensuun kaupunki:

1. Evästä yhtiökokousedustajansa (PKS Oy) vaikuttamaan tulevassa yhtiökokouksessa Palokin koskien vapauttamisen puolesta.
2. Ottaa muissa vastaavissa yhteyksissä aktiivisen roolin Palokin koskien vapauttamisen puolesta.

Vastaus valtuustoaloitteeseen ”Joensuun kaupunki mukaan edistämään Palokin koskien vapauttamista”

Joensuun kaupungin omistus PKS-konsernissa ja taloudellinen merkitys

Joensuun kaupungin omistusosuus Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:stä on 6,9 % ja Pohjois-Karjalan Energiaholding Oy:stä 13,35 %. Holdingyhtiö omistaa PKS Oy:stä 54,2 %. Holdingyhtiö on perustettu vuonna 2000 hoitamaan kuntaomistajien omistajapolitiikkaa PKS Oy:ssä. Joensuun kaupunki omistaa PKS Oy:tä siis sekä suoraan että holdingyhtiön kautta. Osinkoja Joensuun kaupunki on saanut vuosina 2020-2023 molemmista yhtiöistä yhteensä 2 357 591 euroa. Osinkojen positiivinen vaikutus kuntatalouteen on merkittävä. Joensuun kaupunki omistaa myös Kuurnan Voima Oy:tä sekä suoraan että PKS Oy:n kautta. Joensuun kaupungin suora omistusosuus Kuurnan Voima Oy:stä on 11 %. Kuurnan Voima Oy omistaa kokonaisuudessaan Laurinvirta Oy:n. Oman vesivoimatuotannon merkitys PKS Oy:n toiminnalle on tärkeä.

Joensuun kaupungin omistusosuus Kuurnan Voima Oy:n vesivoimalaitoksesta oikeuttaa normaalivesivuotena noin 11,5 GWh osuuteen vuosituotannosta. Joensuun kaupunki siirtää tämän sähkön suoraan omaan käyttöönsä. Loppuosuus Joensuun kaupungin sähkönkäytöstä katetaan valittavan sähköntoimittajan toimesta (avoin toimitus). Vesivoimatuotannosta saatavan omistusosuutta vastaavan sähkön merkitys kaupungin omalle sähkönkäytölle on erittäin suuri sekä taloudellisesti että hiilitaseen kannalta.

Palokin voimalaitos

Patoon koski Palokissa yhdistää Juojärven ja Kermajärven. Koskeen valmistui voimalaitos vuonna 1961 alun perin Outokummun kaivoksen energiatarpeiden

varmistamiseksi, mutta myöhemmin se siirtyi Imatran Voima Oy:n omistukseen ja vuosituhatteen vaihteessa uudeksi omistajaksi tuli Pohjois-Karjalan Sähkö Oy. Voimalaitoksen turbiini on perusrakenteeltaan pysty akselinen Kaplan. Voimalan turpiini ja generaattori ovat alkuperäiset, mutta niitä on modernisoitu myöhemmin automaation osalta. Pohjois-Karjalan sähkö on kertonut vievänsä eteenpäin voimalaitoksen täysimääräistä uudistamista. Palokin putouskorkeus on 20,7 m, suunnitteluvirtaama 40 m³/s, kokonaisteho 7,4 MW ja vuosien energian tuotanto keskimäärin 29 500 MWh.

Orpon hallituksen ohjelma ja Palokki

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa "Vahva ja välittävä Suomi" (20.6.2023) todetaan liitteessä E (Määräaikainen 4 miljardin euron investointiohjelma), että toimenpiteenä toteutetaan "Matkailu- ja luontohanke Palokin koskien patojen purku". Hankkeelle osoitetaan hallitusohjelmassa rahoitusta 20 miljoonaa euroa.

Orpon hallitus tiedotti budjetti- ja kehysriehensä päätöksistä 19.9.2023.

Tiedotustilaisuuden materiaaleissa todettiin, että hallitusohjelman investointiohjelmaan sisältyvän Palokin koskien patojen purun suunnittelu käynnistetään vuonna 2024.

Liittymäpinta kansallisiin strategioihin ja toimenpideohjelmiin

Suomessa toteutettavaa vaelluskalakantojen elvyttämistä rakennetuissa jokiympäristöissä ohjaa valtioneuvoston periaatepäätös 8.3.2012, Kansallinen kalatiestrategia. Kalatiestrategian tärkeimpänä tavoitteena on uhanalaisten ja vaarantuneiden vaelluskalakantojemme elinvoimaisuuden vahvistaminen. Kalatiestrategian keinot ovat moninaiset. Sen yhtenä keskeisenä toimintalinjana on yhteistyö. Kalatiestrategian (2012) mukaan "kalatiehankkeiden edistämiseksi on välttämätöntä pyrkiä yhteistyön avulla luomaan luottamusta toimijoiden välille ja löytämään yhteisiä konkreettisia tavoitteita".

Kalatiestrategian kärkikohteiksi on nimetty kaksikymmentä jokea tai jokireittiä, joista yksi on Juojärven reitti. Palokin voimalaitos on yksi noin viidestäkymmenestä kalatiestrategiassa mainitusta voimalaitoksesta tai padosta. Kalatiestrategian toteuttamisen työkaluja ovat olleet MMM:n kautta ohjatut erityisrahoitukset kärkihankerahoitus (hallituskaudella 2015–2019) ja NOUSU-rahoitus (hallituskaudella 2019–2023), joiden keskeinen vaatimus on sidosryhmien välinen hyvä yhteistyö. Pohjois-Karjalassa näitä erityisrahoituksella toteutettuja yhteistyöhankkeita ovat olleet Lieksanjoen vaelluskalatoimenpiteet (2016-), Laurinvirta (2017-2019) sekä Saramojoen Louhikosken voimalaitoksen purkuhanke (2020-2021).

Sekä järvilohen että -taimenen pelastamista varten on olemassa virallinen lajikohtainen, Itä-Suomessa toteutettava toimenpideohjelma, joka on laadittu johtavien asiantuntijoiden ja viranomaisten yhteistyönä. Nämä toimenpideohjelmat ovat "Saimaan järvilohen toimenpideohjelma 2021–2030" sekä "Vuoksen vesistöalueen järvitaimenkantojen toimenpideohjelma".

Vuoksen vesistön alueella vaeltavan järvilohen kokonaistilanne on kuvattu Pohjois-Savon ELY-keskuksen raportissa 63/2021, Saimaan järvilohen toimenpideohjelma 2021–2030 (Piironen & Turunen 2021).

Toimenpideohjelmassa on kuvattu järvilohikannan tilanteen kehittyminen vuosien 2010–2020 ajalta sekä esitetty toimenpidesuosituksia, joilla järvilohikannan säilyttämisen ja elvyttämisen toimia voidaan tarkentaa ja tehostaa seuraavien 10 vuoden ajaksi. Saimaan järvilohen hoito-ohjelmassa on linjattu, että Vuoksen vesistön alueella vaeltavan järvilohikannan hoitotoimet, mm. elinympäristökunnostukset keskitetään lajin alkuperäisille lisääntymisalueille Pielisjoelle, Ala-Koitaajoelle ja Lieksanjoelle.

Vastaavasti Vuoksen vesistön vaeltavan järvitaimenen hoitoa ohjaa Pohjois-Savon ELY-keskuksen raportti 60/2018, Vuoksen vesistöalueen järvitaimenkantojen toimenpideohjelma (Takkunen et al. 2018). Vuoksen vesistöalueen järvitaimenkantojen toimenpideohjelmassa on Heinäveden reitti linjattu yhdeksi kärkikohteeksi. Heinäveden reitiltä esille nostetaan jo nykyisin vapaana virtaavat,

virtaamaltaan Palokkia suuremmat Kermankoski, Pilpankoski, Vihovuonne ja Karvionkoski, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on kuitenkin vapaana virtaavaa Palokkia pienempi.

Yhteenvedon voidaan todeta, että Palokin voimalaitoksen purkaminen ei ole aiemmin asiantuntijatyönä laadittujen strategioiden tai toimenpideohjelmien mukainen kärkihanke tai kansallinen intressi. Palokkia ei ole linjattu näissä dokumenteissa keskeisenä järvilohikohteena, toisin kuin viime aikoina julkisuudessa on annettu ymmärtää. Saimaan järvilohen hoitotoimenpiteet on linjattu toteutettavaksi lajin alkuperäisillä lisääntymisalueilla yhteistyössä keskeisten toimijoiden kanssa.

Arviot poikastuotantoon soveltuvasta pinta-alasta ja vaelluspoikastuotannosta

Järvilohen ja -taimenen pelastamiseksi on Pohjois-Karjalassa tehty viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana paljon töitä. Maakunnassa on paljon vaelluskala-asioiden osaamista, esimerkiksi Luonnonvarakeskuksessa sekä Itä-Suomen yliopistossa. Etenkin järvilohen luonnossa tapahtuvan lisääntymisen vaatimuksia ja onnistumista on pystytty tutkimaan laajamittaisten elinympäristökunnostusten ja seurantaohjelmien kautta. Ala-Koitaajalle on kunnostettu lisääntymis- ja poikasalueita noin 5–6 hehtaaria, Pielisjoen Laurinvirtaan noin 4–7 hehtaaria ja Lieksanjoen reitille (Ruunaa – Naarajoki) eri asiantuntija-arvioiden mukaan yhteensä noin 10–20 hehtaaria.

Poikastuotantopinta-alojen arviointiin ei ole yhtenäistä järjestelmää, eikä pinta-aloja voi suoraan verrata toisiinsa. Esimerkiksi Lieksanjoen alueella tehdyt kunnostustoimet jakautuvat noin 40 hehtaarin kokoiselle koskialueelle. Turunen (1988) on todennut, että Lieksanjoella, Pankajärven yläpuolisilla jokialueilla on arvioiden mukaan jopa 100–130 hehtaaria koski- ja virta-alueita. Kaikissa edellä mainituissa korkean prioriteetin kohdealueissa, erityisesti virtaamaltaan Palokkia huomattavasti suuremmassa Lieksanjoessa, on vielä jäljellä huomattavan paljon kunnostettavaa potentiaalista pinta-alaa (Piironen & Turunen 2021). Lisäksi on todettava, että edellä mainitut kunnostustoimet ovat olleet mahdollisia voimayhtiöiden kanssa tehdyn yhteistyön kautta, kansallisen kalatiestrategian (2012) linjausten mukaisesti.

Järvilohen alkuperäisten lisääntymisjokien (Pielisjoki, Ala-Koitaajoki ja Lieksanjoki) vuosittaisen järvilohen poikastuotantopotentiaalin on arvioitu olleen luonnontilassa noin 400 vaelluspoikasta/ poikastuotantohehtaari (Mäkinen 1964, Mäkinen 1972). Vuosien 2012–2022 aikana tehtyjen kunnostustoimien vaikuttavuutta on arvioitu ennalta tämän viitteellisen poikastuotantopotentiaalin perusteella.

Luonnonvarakeskuksen ja paikallistoimijoiden toteuttamissa vaelluspoikasseurannoissa on viime vuosina kuitenkin jouduttu toteamaan, että laistumisen, lajin geneettisen pohjan kapenemisen sekä mahdollisesti muiden tekijöiden myötä järvilohen ja -taimenen vaelluspoikastuotanto ei nykyisellään vastaa arviota lajin alkuperäisestä, luonnontilaisesta vaelluspoikastuotannosta (mm. Piironen 2020, Valkonen 2022, Valkonen 2023). Tulevia hankkeita suunniteltaessa on syytä huomioida nämä tulokset ja asettaa odotukset vaelluspoikastuotannon suhteen huomattavasti alemmas kuin aiemmin käytetty 400 smolttia hehtaarilla. Vuoksen vesistöalueella tehtävien toimenpiteiden poikastuotantopotentiaalia arvioitaessa ei tule myöskään käyttää viitteenä muilla vaelluskalakannoilla (mm. Hiitolanjoen lohi) saatuja tuloksia, vaan arviot tulee perustaa Saimaan järvilohen ja Vuoksen vesistön vaeltavan taimenen nykytilanteeseen.

Palokin voimalaitoksen purkamisen ja Palokin koskien kunnostusten vaikutuksia vaelluskalakantoihin on arvioitu raportissa ”Palokin koskireitin ja vesivoimalaitoksen kalataloudelliset kehittämismahdollisuudet” (ELY-keskus 2023). Raportissa todetaan, että ”Alustavan koskien kunnostussuunnitelman mukaan Palokin koskireitille olisi mahdollista kunnostaa noin 26 ha koskialueita lohikalojen lisääntymis- ja poikastuotantoon soveltuvaa aluetta. Vaelluskalojen poikastuotannoksi arvioitiin noin 8 000–32 000 kpl/v, kun kunnostustoimenpiteet optimoidaan koko alueelle” (ELY-keskus 2023).

Pohjois-Karjalassa viimeisten kymmenen vuoden aikana tehdyn vaelluskalatyön ja -tutkimuksen valossa on perusteltua kyseenalaistaa arvio, jonka mukaan vapaa Palokki pystyisi nykytilanteessa realistisesti tuottamaan 30 000 vaelluspoikasta vuodessa. Raportissa (ELY-keskus 2023) käytetty vapautetun Palokinkoskien kokonaispinta-ala (26 ha) on neljä hehtaaria suurempi kuin Palokin koskien alkuperäisen luonnontilaisen pinta-alan on arvioitu olleen (Takkunen et al. 2018). Selvityksestä käy ilmi, että varsinaisen koskipinta-alan laajuudeksi Palokissa on arvioitu 5–7 hehtaaria ja kokonaispinta-alasta 20–22 hehtaaria on nivamaista aluetta. Palokin alueen vaelluspoikastuotannoksi on raportissa (järvilohi ja -taimen yhteenlaskettuna) arvioitu jopa yli 1200 vaelluspoikasta / poikastuotantohehtaari (sisältäen nivamaiset alueet), joka on kolminkertainen vanhaan lajikohtaiseen kirjallisuusarvioon verrattuna ja yli kymmenkertainen Pohjois-Karjalan nykyisissä kunnostetuissa kohteissa todettuihin vaelluspoikasmääriin verrattuna.

Kalastusmatkailu

Järvilohi on määritetty Suomessa äärimmäisen uhanalaiseksi lajiksi ja järvitaimen napapiirin eteläpuolella erittäin uhanalaiseksi lajiksi. Näiden lajien rasvaevälliset yksilöt ovat Vuoksen vesistön alueella ympärivuotisesti suojeltuja ja rauhoitettuja. Maa- ja metsätalousministeriön päätöksen mukaisesti on säädetty kalastuslain (379/2015) 119 §:n 2 momentin nojalla, että rasvaevällisen järvilohen suojeluarvo Vuoksen vesistössä on 7 510 euroa ja rasvaevällisen taimenen suojeluarvo 2 440 euroa (Maa- ja metsätalousministeriön asetus uhanalaisten ja taantuneiden kalojen arvoista 614/2019).

Palokin voimalaitoksen purkamisen hyötyjä on perusteltu kalastukseen pohjautuvan matkailun ja matkailuliiketoiminnan kasvulla. Mikäli Palokin voimalaitos purettaisiin ja kosket kunnostettaisiin, kestäisi uhanalaisen taimenkannan elvyttäminen alueella parhaassakin tapauksessa yli kymmenen vuotta (Takkunen et al. 2018). Järvilohen tapauksessa prosessi olisi epävarmempi (Piironen & Turunen 2021).

Mikäli vaeltavia uhanalaisia kalakantoja kuitenkin saataisiin elvytettyä Palokin alueella, olisi niiden kalastaminen lain nojalla kiellettyä. Näin ollen Palokin voimalaitoksen purkamisen perustelu kalastusmatkailuun perustuvilla aluetaloudellisilla vaikutuksilla on harhaanjohtavaa.

Nykyisin Pohjois-Karjalassa käynnissä olevat hankkeet ja yhteistyö

Pohjois-Karjalan alueella on toteutettu vuodesta 2016 eteenpäin aktiivisesti laajoja yhteistyöhankkeita uhanalaisten vaelluskalakantojen elvyttämiseksi. Lieksanjoen alueella (Ruunalla ja Naarajoella) on toteutettu laaja-alaisia kunnostushankkeita järvilohen ja -taimenen elinympäristöjen palauttamiseksi. Näitä hankkeita on rahoittanut ja tukenut Lieksanjoen voimalaitokset omistava Kemijoki Oy, joka on myös rakennuttanut Lieksanjoen Pankakosken voimalaitoksen yhteyteen Suomen ensimmäisen smolttien kiinniottojärjestelmän. Pielisjoen Laurinvirtaan on toteutettu järvilohen lisääntymis- ja poikastuotantoalue Kuurnan Voima Oy:n tytäryhtiön Laurinvirta Oy:n johdolla. Pohjois-Karjalan Sähkö Oy purki omasta aloitteestaan Nurmeksen Saramojoen Louhikosken voimalaitoksen, vapauttaen näin Saramojoen vapaana virtaavaksi jokireitiksi. Pohjois-Karjalan Sähkö Oy on tällä hetkellä Suomen ainoa vesivoimayhtiö, joka on purkanut tuotannossa olevan voimalaitoksen korvauksetta vesiluonnon hyväksi.

Pohjois-Karjalassa toteutetut vaelluskalahankkeet ovat saaneet valtakunnallista kiitosta sidosryhmien välisestä erinomaisesta yhteistyöstä. Yhteistyö on linjattu kansallisen kalatiestrategian (2012) keskeiseksi toimintalinjaksi. Maakunnan ulkopuolelta viimeisen vuoden aikana tulleet voimakkaat vaatimukset Palokin voimalaitoksen purkamisesta ovat vaikuttaneet negatiivisesti pohjoiskarjalaiseen yhteistyöilmapiiriin vaelluskalahankkeiden ympärillä ja vieneet keskittymisen järvilohen ja -taimenen pelastamiseksi tehtävältä jatkuvalta ja pitkäaikaiselta työltä.

Hankkeen epävarmuustekijät ja riskit

ELY-keskuksen toteuttamaan selvitykseen (2023) Palokin koskireitin ja vesivoimalaitoksen kalataloudellisista kehittämismahdollisuuksista liittyy merkittäviä taloudellisia, oikeudellisia ja teknisiä epävarmuuksia.

Vaikka vaatimus voimalaitoksen purkamisesta on esiintynyt julkisuudessa jo noin vuoden ajan, ei julkisuuteen ole tullut yhtään tahoa, joka olisi valmis keskustelemaan laitoksen ostosta ja purkamiseen liittyvistä vastuista ja velvoitteista. ELY-keskuksen selvityksessä nostetaan esille vaihtoehto voimalaitoksen ns. pakkotoimisesta lunastamisesta. Selvityksen yhteydessä pyydettyjen asiantuntijalausuntojen perusteella tähän vaihtoehtoon liittyy merkittäviä oikeudellisia epävarmuuksia. Pakkotoimien yhteensopivuus nykyisen oikeustilan kanssa katsotaan olevan monelta osin epävarma. Selvityksen yhteydessä myös todetaan Huoltovarmuuskeskuksen antama lausunto, jonka mukaan Palokin voimalaitos on keskisuuri voimalaitos ja Suomen sähköjärjestelmälle merkityksellinen. Suomen sähköjärjestelmää ei ole varaa rapauttaa rajoittamalla tarpeettomasti käyttöedellytyksiä tai purkamalla tuotannon edellytyksiä (ELY-keskus 2023, HVK 2023). Huoltovarmuuden näkökulma korostuu vallitsevassa maailmanpoliittisessa tilanteessa ja nykyisten energiamarkkinoinhin kohdistuvien riskien ollessa edelleen voimassa. ELY-keskuksen selvityksen yhteydessä on pyydetty Suomen ympäristökeskusta (Syke) mallintamaan Palokin voimalaitoksen padon purkamisen vaikutuksia Juojärven vedenkorkeuksiin ja lähtövirtaamiin. Selvityksessä todetaan, että ”Juojärven säännöstelyn lupamääräyksissä nykyisin oleva pakollinen, kalenteriin sidottu vedenkorkeuden talvialenema aiheuttaa haasteita tulevaisuudessa erityisesti sellaisissa tilanteissa, jolloin vähälumista loppupalvea seuraa vähäsateinen kevät ja kesä. Tällöin on suuri riski, että Juojärven vedenkorkeutta ei saada virkistyskäytön kannalta hyvälle tasolle koko kesänä. Nykyisellä säännöstelykäytännöllä tämä myös tarkoittaisi sitä, että Juojärven lähtövirtaama olisi pitkiä aikoja nollassa tai hyvin lähellä nolaa.” Tässä yhteydessä on täsmennettävä, että Juojärven lähtövirtaamalla tarkoitetaan vapautettujen Palokin koskien virtaamaa.

Selvityksessä esitetään ratkaisuksi Juojärven säännöstelyn korvaamista pohjapadolla. Selvityksessä todetaan edelleen, että ”säännöstelyn korvaaminen pohjapadolla vaikuttaisi vedenkorkeuksiin selvästi kuivina kesinä ja syksyinä. Tällöin vedenkorkeudet olisivat nykyisin totuttuja alempana, mikä vaikeuttaisi vesistön virkistyskäyttöä erityisesti rannankäytön osalta.” ... ”Pohjapatovaihtoehdon edistämiseksi tulisi varmistaa, että Juojärven, Rikkaveden ja Kaavinjärven vedenkorkeudet säilyisivät virkistyskäytön kannalta lähellä nykyisiä, hyviä tasoja. Tämä tarkoittaisi mm. virkistyskäytön kannalta hyvien vedenkorkeusvyöhykkeiden määrittelemistä sekä ranta-asukkaiden mielipiteiden kartoittamista. On myös mahdollista, että pohjapatovaihtoehdon toteuttaminen tarkoittaisi niin suuria haitallisia muutoksia yläpuolisten järvien vedenkorkeuksiin, että vaihtoehdolla ei olisi etenemismahdollisuuksia vesitalousluvan käsittelyvaiheessa.” (ELY-keskus 2023)

ELY-keskuksen laatimassa selvityksessä on alustavasti esitetty kaksi erilaista vaihtoehtoa pohjapadolle. Molemmassa vaihtoehdoissa pohjapadon pituus olisi 220 metriä ja vaihtoehdon mukaan Palokinkoskien alin virtaama loppukesästä olisi joko 1m³/s tai 3m³/s. (ELY-keskus 2023)

Yhteenvetona selvityksessä todetaan, että ”säännöstelyn korvaaminen pohjakynnyksellä olisi yläpuolisten järviäldaiden vedenkorkeuksien kannalta haasteellista. Tämänhetkiselld tiedolla ei voida poissulkea sitä, että vaihtoehdon eteneminen käynnistäisi intressiristiriitoja yläpuolisten järviäldaiden rannankäyttäjien virkistyskäyttöintressien ja koskialueen ekologisten intressien välille. Vaihtoehto edellyttäisi lisäselvityksiä toteutettavuuden arvioimiseksi.” (ELY-keskus 2023)

Palokin voimalaitoksen lunastamisen ja koskien entisöinnin kokonauskustannuksista on erilaisia arvioita. Joka tapauksessa on selvää, että tämän yksittäisen projektin suorat kustannukset ylittäisivät Suomessa kaikki kahden edellisen hallituskauden aikana (2015-2023) vaelluskalakantojen elvyttämiseen kohdennetut yhteenlasketut valtion erityisrahoitukset.

Vaihtoehtona luonnonmukainen ohitusuoma

Pohjois-Karjalan Sähkö Oy on teettänyt Ramboll Finland Oy:llä laajan selvityksen Palokin voimalaitoksen kehittämisen vaihtoehdoista. Selvityksessä on huomioitu

voimalaitoksen tekninen kunto, toteutettu laajat vedenalaiset tutkimukset sekä selvitetty lohikalojen mahdolliset kutualueet myös siinä tapauksessa, että voimalaitos suljetaan kokonaan. (PKS 2022)

Selvityksen perusteella Pohjois-Karjalan Sähkö Oy esitti toteutettavaksi vaihtoehtoksi laajaa, luonnonmukaista ohitusuomaa (Nälönvirta), joka tarjoaisi kaloille ja muille vesieliöille vapaan kulkuyhteyden Palokin voimalaitoksen ohi. Luonnonmukainen ohitusuoma saisi lisävesitystä erillisen pienvesivoimalaitoksen avulla, mikä mahdollistaisi erittäin uhanalaisen taimenen lisääntymisen ja poikastuotannon alueella. (PKS 2022, Warkauden lehti 2022).

ELY-keskuksen tekemässä selvityksessä luonnonmukaisen ohitusuoman mahdollisuutta on käsitelty ainoastaan virtaamalla 2 m³/s (ELY-keskus 2023). Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:n suunnitelma tarjota luonnonmukaiseen ohitusuomaan lisävesitystä erillisen pienvesivoimalan kautta viittaa mahdollisuuteen, että ohitusuoman kokonaisvirtaama voisi olla merkittävästi suurempi kuin ELY-keskuksen selvityksessä arvioitu virtaama, joka puolestaan lisää taimenen lisääntymiseen ja poikastuotantoon soveltuvaa pinta-alaa. Uuden, maastoon muotoiltavan luonnonmukaisen ohitusuoman lisäksi tähän ratkaisuun sisältyy Koskilammen alapuolisten, alkuperäisten koskialueiden jatkuva vesittäminen. (PKS 2022, Warkauden lehti 2022). Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:n esittämä ratkaisu täyttää Suomen luonnonsuojeluliiton esittämät vaatimukset voimalaitosten yhteyteen rakennettavista, nykyaikaisista kalankulun mahdollistavista ratkaisuista (SLL, verkkosivut).

Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:n vuonna 2022 esittämä Nälönvirta-ratkaisu on ohitettu julkisessa keskustelussa valitettavasti täysin. Pohjois-Karjalan Sähkö Oy on toteuttanut maakunnassamme jo kaksi merkittävää vaelluskalahanketta, hyvässä yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Tekemänsä selvityksen kautta yhtiö tuntee Palokin voimalaitoksen jatkokehittämiseen liittyvät realiteetit epäilemättä hyvin. Purettuaan oma-aloitteisesti Saramojoen Louhikosken voimalaitoksen yhtiöllä on käytännönläheinen kokemus tuotannossa olevan voimalaitoksen lakkauttamiseen liittyvistä teknisistä, oikeudellisista ja taloudellista tekijöistä.

Kaikki edellä mainitut tekijät huomioiden Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:n tarjoama nykyaikainen yhteistyöratkaisu Nälönvirran luonnonmukaisen ohitusuoman rakentamisesta tulee huomioida vakavasti eri vaihtoehtoja arvioitaessa. Nälönvirta-ratkaisu mahdollistaisi vaelluskalojen liikkumisen, niiden elinympäristövaatimukset sekä sähköntuotannon jatkumisen, huomattavan paljon nopeammin, helpommin ja kustannustehokkaammin kuin esitetty vaatimus Palokin voimalaitoksen purkamisesta.

Yhteenveto

Palokinkoskia ei ole tunnistettu voimassa olevissa kansallisissa strategioissa tai toimenpideohjelmassa järvilohen alkuperäiseksi lisääntymisalueeksi tai oleelliseksi kannanhoitoalueeksi. Vuoksen vesistöalueen taimenkantojen elvyttämisessä Heinäveden reitti, ja sen sivuhaara Juojärven reitti (johon myös Palokinkosket lukeutuvat) on kannanhoidollisesti keskeistä aluetta.

Palokin voimalaitoksen lakkauttamisen ja alueella toteutettavien lohikalojen laajamittaisten elinympäristökunnostusten myötä vapaana virtaavien Palokinkoskien on arvioitu tuottavan jopa yli 30 000 (8 000–32 000 kpl/v) uhanalaisten lohikalojen vaelluspoikasta vuodessa. Arvio perustuu maksimaalisen tuotantopinta-alan saavuttamiseen ja kyseisillä lohikalakannoilla ennennäkemättömiin poikastiheyksiin. Huomioiden suunnitelmissa esitetyt mahdolliset loppukesän alivirtaamajaksot ja samoilla lohikalakannoilla saavutetut vaelluspoikasmäärät muissa Itä-Suomessa kunnostetuissa jokikohteissa, voidaan arviota vaelluspoikastuotannosta perustellusti pitää huomattavan yliampuvana. Palokin voimalaitoksen purkua on myös perusteltu kalastusmatkailun kautta saatavilla aluetaloudellisilla vaikutuksilla, mutta rasvaevällinen järvitaimen (kuten myös järvilohi) on Suomessa napapiirin eteläpuolella ympärivuotisesti rauhoitettu ja suojeltu kala, jota ei saa kalastaa ja jonka saaliiksi ottaminen on rikos. Vaelluskalakantojen elpymiseen liittyvien epävarmuuksien lisäksi Palokin voimalaitoksen purkuun liittyy merkittäviä taloudellisia, teknisiä ja oikeudellisia

epävarmuustekijöitä. Projekti voi kaatua joko yhteen tai kaikkiin edellä mainituista hämärän peitossa olevista osa-alueista. Kustannuksiltaan projekti olisi kuitenkin vaelluskalojen elvyttämiseen tähtäävänä toimenpiteenä Suomessa valtava. Pohjois-Karjala on ollut aiemmin tunnettu hyvässä yhteistyössä toteutetuista vaelluskalahankkeistaan. Hankkeissa yksi keskeinen toimija on ollut Pohjois-Karjalan Sähkö Oy, joka on edelleen ainoa suomalainen voimayhtiö, joka on purkanut tuotannossa olevan vesivoimalaitoksensa korvauksetta vapauttaen koko jokireitin (Saramojoki) vaelluskalojen ja muun luonnon käyttöön. Pohjois-Karjalan Sähkö Oy on teettänyt Palokin voimalaitoksen eri vaihtoehtoista ulkopuolisella toimijalla oman selvityksensä. Selvityksen perusteella PKS on esittänyt ratkaisuksi luonnonmukaista ohitusuomaa, joka mahdollistaisi kalojen ja muiden vesieliöiden liikkumisen ylä- ja alavirtaan, sekä tarjoaisi erittäin uhanalaiselle järvitaimenelle lisääntymiseen ja poikasten kehittymiseen soveltuvia elinympäristöjä. Tekniset, taloudelliset ja oikeudelliset näkökulmat huomioiden tämä ratkaisu on toteutettavissa.

Joensuun kaupungin kanta

Joensuun kaupunki lähestyy vallitsevassa kuntatalouden ja energiapolitiikan tilanteessa Palokin asiaa ensisijaisesti ennustettavan omistajapolitiikan ja -arvon sekä kuntatalouden kysymyksenä. Kaupunki pitää tärkeänä, että Suomen valtio ja maan hallitus käyvät pikaisesti aidot kahdenkeskiset neuvottelut Palokista PKS Oy:n kanssa. Mikäli valtio pystyy osoittamaan PKS Oy:lle täysimääräiset ja tosiasialliset Palokki-kompensaatiot, on Joensuun kaupunki valmis käymään jatkokeskusteluja yhdessä muiden PKS Oy:n omistajien kanssa. Kaupungin arvion mukaan hallitusohjelmassa esitetty 20 miljoonaa euroa on täysin riittämätön kompensatioihin sekä tarvittaviin järeisiin kiinteistö-, maa- ja vesirakentamisen toimenpiteisiin.

Laaja-alaiseen tilanearvioon perustuen Joensuun kaupunki tukee lähtökohtaisesti PKS Oy:n esittämää Nälönvirta-ratkaisua ja pitää tätä kokonaisuutena tarkastellen yhteiskuntataloudellisesti, ekologisesti sekä riskienhallinnan ja kaupungin ennakoitavan omistajapolitiikan kannalta parhaana ratkaisuna.

Oheismateriaalina luettelo vastauksen lähteistä.

Valmistelija: strategiajohtaja

Kaupunginjohtajan sijaisen muutettu päätösehdotus:

Kaupunginhallitus päättää

poistaa yllä olevasta valtuustoaloitevastauksesta viimeisen kappaleen ”Laaja-alaiseen tilanearvioon perustuen Joensuun kaupunki tukee lähtökohtaisesti PKS Oy:n esittämää Nälönvirta-ratkaisua ja pitää tätä kokonaisuutena tarkastellen yhteiskuntataloudellisesti, ekologisesti sekä riskienhallinnan ja kaupungin ennakoitavan omistajapolitiikan kannalta parhaana ratkaisuna.” ja

ehdottaa, että kaupunginvaltuusto päättää

merkitä tiedoksi edellä olevan muutetun vastauksen valtuutettujen Petteri Tahvanaisen ja Pekka Kukkonen ym. valtuustoaloitteeseen ja todeta aloitteen loppuun käsitellyksi.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.

Strategiajohtaja Sami Laakkonen oli kokouksessa asiantuntijana asian käsittelyn aikana.

Kaupunginhallitus teki kokouksessaan 25.09.2023 § 355 seuraavan muutokset edellä esitettyyn valtuustoaloitevastaukseen:

Vastauksesta poistettiin viimeinen kappale "Laaja-alaiseen tilannearvioon perustuen Joensuun kaupunki tukee lähtökohtaisesti PKS Oy:n esittämää Nälönvirta-ratkaisua ja pitää tätä kokonaisuutena tarkastellen yhteiskuntataloudellisesti, ekologisesti sekä riskienhallinnan ja kaupungin ennakoitavan omistajapolitiikan kannalta parhaana ratkaisuna."

Ehdotus:

Kaupunginhallitus ehdottaa, että kaupunginvaltuusto päättää

merkitä edellä olevan vastauksena Petteri Tahvanaisen ja Pekka Kukkosen ym. valtuustoaloitteeseen ja todeta aloitteen loppuun käsitellyksi.

Keskustelu:

Merkittiin, että ennen keskustelun aloittamista valtuutettu Hannes Rossi poistui kokouksesta kello 19:37 henkilökohtaisen esteen vuoksi. Tilalle ei tullut varavaltuutettua, joten paikalla oli tämän jälkeen 58 valtuutettua.

Asiassa käytiin keskustelu, jossa 10 valtuutettua käytti puheenvuoroja.

Keskustelussa ei tehty päätösehdotuksesta poikkeavia esityksiä.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.